

Oslobođenje Klisa 1648. godine: o 370. obljetnici, 1648. – 2018. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Splitu 24. rujna 2018., Marko TROGRIĆ – Josip VRANDEČIĆ (ur.), Književni krug, Split, 2022., 244 str.

Utvrdna Klis, strateški važna predstraža Splita, u povijesti Dalmacije ranog novog vijeka imala je posebnu ulogu. Epizode pada grada pod Osmanlije 1537. godine i povremenih uskočkih zauzimanja Klisa 1596. i 1648. godine rezultirali su interesom historiografije te objavljivanjem više radova, monografija i zbornika radova. U povodu 370. obljetnice trajnog oslobođenja Klisa i njegova dospjeća pod mletačku upravu održan je u Splitu 24. rujna 2018. godine znanstveni skup, rezultati kojega su pretočeni u zbornik radova koji u formi prikaza ovdje predstavljamo.

Zbornik započinje “Predgovorom” (5–8) u kojem urednici sažeto iznose glavne odrednice iz povijesti Klisa (osobito one koje se odnose na rano novovjekovlje), posebice kada je riječ o opsadi 1648. godine, dakle tijekom Kandijskog rata u kojem je Mletačka Republika zauzela dio dotadašnjih osmanskih stečevina.

Prvi rad u Zborniku potpisuje Nenad Cambi (“Važnost položaja Klisa u antici”, 11–29). Autor naglašava kako je Klis bio jedini prijelaz s morske strane prema unutrašnjosti te kako se od prolaza kroz klanac razvijela cijela lepeza cesta koje su vodile sve do granica Rimskoga Carstva. Tekst naslovljen “Generalni providur Leonardo Foscolo i umjetnost u Dalmaciji” (31–69) prilog je Radoslava Tomića. Riječ je o tadašnjem generalnom providuru Dalmacije i Albanije (1645. – 1650.) L. Foscolu, zaslužnom za uspješna mletačka vojna postignuća tijekom Kandijskoga rata. U zahvalnost su mu brojne komune dale podići spomenike u javnim gradskim prostorima te se tom problematikom (konkretno umjetninama u Šibeniku, Splitu, Hvaru i Korčuli) bavi navedeni rad. Rad “Dvor, kaštil i grad hrvatskih kraljeva *curtis*, *castrum* i *castellum*” potpisuje Radoslav Bužančić (71–88). Autor je dijelom fokusiran na nalaze ranosrednjovjekovne skulpture i plastike u Klisu, poveznici s onodobnim hrvatskim vladarima. Smatra se da je vrlo vjerojatno graditeljstvo ranosrednjovjekovne hrvatske države unijelo novost u crkvenu arhitekturu te zaključuje kako je Klis prema novijim istraživanjima prepoznat kao *castellum* zapadno-europskoga tipa ili *burg* novoga europskog srednjovjekovlja.

Slijedi niz radova koji se odnose na povijesnu događajnicu vezanu za Klis i njegovo područje. Taj blok otvara tekst Tonije Andrić naslovljen “Odnosi Splitskoga i Klišana koncem srednjovjekovlja” (89–104) u kojem se obrađuju rečeni odnosi tijekom 14. i 15. stoljeća. Ocrtavaju se društvene, gospodarske, kulturne i geostrateške veze između Klisa i Splita, a kao izvor autorici su poslužili spisi srednjovjekovne splitske notarske kancelarije. Utjecaj meteoroloških ekstrema na postrojbe mletačke vojske tijekom opsade Klisa u ožujku 1648. godine razmatra Krešimir Kužić (“Utjecaj ‘malog ledenog doba’ na operacije tijekom oslobođenja Klisa 1648. godine”, 105–128). Autor drži da je vojna operacija ne neki način bila inovativna jer je provedena u nepovoljnom razdoblju godine (krajem zime), ali je upravo to onemogućilo da kroz zametene prijevoje na planinama Dinari i Kamešnici uspije prispjeti značajnije pojačanje Osmanlijama iz Bosne. Josip Vrandečić bavi se “Oslobođenjem Klisa 1648. u izvješćima mletačke nuncijature” (129–146). Riječ je o dopisima mletačkoga nuncija Scipiona Pannocchiesija državnom tajniku Giovanniju Panciroliju,

vrijednom dodatnom izvoru vezanom za taj događaj koji je podigao moral u Veneciji nakon osmanskog napredovanja na Kreti.

U radu naslovljenom “Don Stjepan Sorić (oko 1597. – 1648.), junak Kandijskog rata” (147–181) Stjepan Krsić bavi se župnikom u zadarskom zaleđu don Stjepanom Sorićem, koji se – priključivši se mletačkoj vojsci – istaknuo u brojnim vojnim operacijama u prvim godinama rata. Također, Sorić je imao i zapaženu ulogu prilikom mletačkog osvajanja Klisa 1648. godine. Na taj se rad tematski nadovezuje tekst Anđelka Mijatovića pod naslovom “Ivan Vlatković i Vuk Mandušić, osloboditelji Klisa” (183–191). Ponajprije na osnovi znanstvene literature i objavljenih izvora autor donosi temeljne biografske podatke o imenovanim uskočkim prvacima, koji su dali velik obol mletačko-osmanskim ratovanjima, a bila je zapažena i njihova uloga prilikom oslobođenja Klisa. Obojica su, poradi svojih vojnih zasluga, pronašli i zapaženo mjesto u hrvatskoj usmenoj književnosti. “Petar Kružić i Klis u (novijoj) književnosti” (193–205) naslov je rada Ivana Boškovića. Opisan u brojnim književnim djelima Kružić je svoje mjesto našao i u romanima Cara Emına (*Presječeni puti*) i Feđe Šehovića (*Prokleta ergela*) te je to predmet istraživačkog zanimanja u ovom tekstu. Završni rad u Zborniku naslovljen je “Ženski mitologemi u usmenoj epskoj pjesmi ratne tematike” (207–224) autorice Ivane Odža. Istraživanje je fokusirano na razmatranje uloge žene prema usmenoj književnosti u ratnim, primarno *muškim* okolnostima. Rad je zasnovan na raščlambi odabranih usmenih epskih pjesama iz edicije Stoljeća hrvatske književnosti, koja se zasigurno može ubrojiti u reprezentativne zbirke s obzirom na tematski i estetski kriterij.

Na kraju Zbornika nalaze se “Kazalo osobnih imena” (227–233) i “Kazalo geografskih pojmova” (235–241) te “Sadržaj” (nenumirano).

Zbornik posvećen 370. obljetnici trajnog oslobođenja Klisa od osmanske vlasti vrijedno je znanstveno djelo, koje u tekstovima autora s područja arheologije, povijesti, povijesti umjetnosti i književnosti, ocrta opće prilike na kliškom području u vrijeme Kandijskoga rata, pri čemu je u središtu zanimanja mletačka opsada Klisa i zauzimanje te vojno-strateški prevažne utvrde. Svakako će ovi, u jednu cjelovitu monografiju prikupljeni radovi, biti novi prinos poznavanju nekih od izrazito važnih sastavnica iz prošlosti dalmatinskoga ranonovovjekovlja.

Lovorka Čoralić